

aj pokus o dynamizáciu niektorých (zdanlivo) banálnych a tautologických definícií imanencie ako seba-afekcie a pátosu života.

Knihu odporúčam najmä čitateľom zaoberajúcim sa súčasnou francúzskou filozofickou scénou. Vzhľadom na „veľké mlčanie“ slovenských vydavateľstiev je táto publikácia vítaným zdrojom informácií.

Pavol Sucharek

Mgr. Pavol Sucharek, PhD.
Inštitút filozofie a etiky
Ul. 17. novembra č. 1
080 01 Prešov
SR
e-mail: pavol.sucharek@gmail.com

JAROSLAV HROCH:

Filozofická, strukturálna a hlubinná hermeneutika

Brno: Marek Konečný 2009, 138 s.

Recenzovaná kniha je souborem čtyř samostatných statí, které byly v různých verzích autorem publikovány v rozmezí let 2000 – 2009. Text je dále doplněn překladem (autora a Zdeňky Hrochové) Gadamerova textu *Filosofie a hermeneutika*.

Přestože se jedná o původně různé články, lze v předloženém výsledném textu nalézt souvislost. Ta je 1) dána autorovým mnohaletým téměř celoživotním zájmem o hermeneutiku a její inspirační prostředí a již několik desetiletí trvající pozorností věnované hlubinné psychologii a psychoterapii. A 2) v jiném ohledu je souvislost dána i samotným obsahem a seřazením původních textů: 1. Kniha podává obecný vhled do hermeneutiky H.-G. Gadamera, jejím motivačním zdrojům a hlavním pojmům. 2. text vztahuje hermeneutickou tradici k tradici českého strukturalismu a poukazuje na styčné body, které spojují obě tradice. Základním obecným jmenovatelem oněch bodů je „otevřená struktura“ (pracovní termín autora této recenze), v níž se může protnout český strukturalismus s procesualností lidského rozumění. 3. text se pokouší najít možné méně čitelné spojení mezi otevřenou strukturou a hlubinnou (filozofií) psychologií. Text navrhuje vnímat základní rastr jungovských archetypů jako škálu oněch otevřených struktur tradice, které jsou určující jak pro utváření vědomí tradice, tak pro působení jejích nevědomých rysů. 4. text je v jistém smyslu vyvrcholením celé Hrochovy snahy. Zatímco první text je uvedením do děje, další dva texty tvoří přemostění zdánlivě odlišných tradic, poslední text je jedinou podrobnou studií využívající nástroje a přístupy připravené v textech předešlých.

První esej *Hans Georg Gadamer a hermeneutická filosofie* způsobem pro Jaroslava Hrocha typickým představuje základní formu Gadamerova myšlení, usouvztažňuje jeho

základní postuláty, principy a pojmy. Upozorňuje již zde na důležitost „předsudků“ – tedy jakýchsi ne-zcela uvědomovaných míst, které formují nejen naši řeč a jednání, ale zároveň možnosti porozumění světu (viz s. 11). Tradice založená na systémech „předsudků“ je zde poprvé v této knize pojata jako struktura určující náš život, porozumění světu, přičemž je ale tato tradice vždy otevřena možným reinterpetacím. A tedy i posunu dříve „dobře“ známých rysů světa, což je zásadní funkcí nejen porozumění mezi lidmi, ale hermeneutického principu tzv. *hermeneutického kruhu* vůbec (s. 12 – 13). Následující strany popisují vývoj Gadamerova myšlení ve vztahu k jeho velkým předchůdcům a následovníkům (Husserl, Heidegger, Habermas) (s. 14 – 19). V dalších částech text analyzuje strukturu pozadí a vzniku dalších základních pojmů hermeneutiky – solidarita, řeč, dialog (s. 20 – 26). V mnohém tato tradice připomíná postanalytický přístup k jazyku a komunikaci, a proto není překvapivé, že Hroch uvádí v závěru textu hermeneutiku do vztahu s R. Rortym (s. 25). K tomu jen dodejme, že bychom zde mohli nalézt daleko více přesvědčivých paralel. Např. pojetí řeči u Gadamera a jazyka u Donalda Davidsona. Je dobré však připomenout, že postanalytické pojetí je schopno podobné myšlenky vyjádřit jazykem méně zatěžkaným vědomím, že jsme jen další poznámkou pod čarou k Platónovi. Proto je tato zmlazená filozofie schopna oslovit mnohem více mladých intelektuálů.

Druhý text *Český strukturalismus a hermeneutické myšlení* je o poznání kratší. Snaží se nalézt paralelu a stopy ovlivnění mezi hermeneutikou a českým meziválečným strukturalismem. Genealogicky bychom snad mohli tvrdit, že mostem mezi hermeneutikou a strukturalismem byly některé teorie znaku a formy tradované určitými školami novokantovství. Struktura je v Hrochově textu definována pomocí dikce Mukařovského, v níž je struktura dána vztahy souhlasu a protikladu sil (textu, životní situace atp.) (s.35). Dále Hroch poukazuje na ovlivnění brněnského filozofa a psychologa M. Rostohara Diltheyem, která vedla k vypracování první psychologické strukturální teorie v Čechách (s. 37). (Zde si – možná podvědomě – Hroch připravil cestu k následnému propojení hermeneutiky a hlubinné filozofie/psychologie.) Protože původní verze tohoto článku byla přednesena na literárně-filozofické konferenci, sleduje dále rozvoj českého strukturalismu přes jeho marxistické pojetí v díle Karla Kosíka až k Jaussově teorii hermeneutické estetiky recepce (s. 38). V Jaussovi se tak slévají oba proudy, přičemž Hroch může dále pracovat s pojmy obou tradic a ukazovat silné paralely, popř. silná ovlivnění jedné tradice druhou. Velké podobnosti mezi strukturalismem a hermeneutikou bychom mohli nalézt v klíčové myšlence „dynamické otevřené struktury“, kterou Gadamer nazývá *Gebilde* (výtvar) a který po smyslu R. E. Palmer překládá jako „struktura“. *Gebilde* je vlastně otevřená struktura řeči daná silami rozumění, splýváním horizontů. Další paralela může být shledaná mezi Gadamerovým pojetím řeči a poststrukturalisticky pojatým termínem „jazyk“, který umožňuje člověku porozumění pouze, 1) má-li naslouchající vždy na paměti předchůdné pojetí celku řeči (jazyka) – celkovou „ontologii“ – a 2) sleduje-li i to, co nemůže být zcela vysloveno, protože „nevyslovitelné“ tvoří vnitřní osy jazyka samotného (řeči samotné).

Třetí část, nazvaná *Metodologické problémy filozofické a hlubinné hermeneutiky*, je novým rozpracováním tří původně nezávislých textů (srov. s. 103). Tento text je v podstatě velice provokativní, protože se snaží propojit hermeneutiku s filozofickými předpoklady

Jungovy hlubinné psychologie, což je doposud v naší české filozofii nezvyklé. I zde začíná s kategorií „tradice“, která je společným jmenovatelem obou přístupů. Opět se zde projevuje pojetí, jež bylo výše pracovně nazváno „otevřená struktura“. Tradice je nesena naší řečí (jazykem) a zároveň ji (ho) utváří. Má v sobě silné konzervativní prvky dané zkušenostními nánosy, které utváří naše kolektivní vědomí i nevědomí. Tyto prvky se stávají řídicími principy utváření individua v procesu individualizace. Tyto konzervativní prvky však pracují s naprosto proměnlivým materiálem osobní zkušenosti, proto nevytváří sériové výrobky, nýbrž nezaměnitelná individua. V této jungovské (i hermeneutické) teorii se odráží důležitý postulát neoddělitelnosti jedince a společenství (prostředí obecně) – jež je obzvláště silný v tradici pragmatismu. Pomocí vztahu Gadamerova ovlivnění Heideggerem poukazuje Hroch na podobné motivy v Jungově teorii (pobyt, vrženost, smrt, organický čas, cyklické pojetí života a symbolických struktur organizace jedince i společenství) (srov. 50 – 52). Genealogickou příbuznost mezi hermeneutikou a hlubinnou filozofií (respektive filozofickým pozadím hlubinné psychologie) nalzáme v Herakleitově dialektické filozofii, která byla inspiračním zdrojem jak hermeneutiky (přes dílo Hegelovo), tak hlubinné filozofie. Hermeneutické pojetí skutečnosti, která se odkrývá i skrývá, je pro Hrocha mostem k základní kategorii Jungovy filozofie „nevědomí“. V Hrochově interpretaci se tak Jungova filozofie stává detailním rozpracováním části zaměřené na nevědomí v hermeneutice. (K tomu srov. především s. 54 – 55.) Závěr textu je věnován interpretaci některých Derridových knih (především *Spectres of Marx*), v nichž nás Derrida upozorňuje na nutnost „mluvit se stíny, přízraky“. Tím Hroch proplétá Derridovu recepci Marxe s Jungovým archetypem stínu. Přes toto umné spletení jsou na tomto textu cítit jak po obsahové, tak po formální stránce švy, které byly dříve hranicemi tří původně nezávislých textů.

Čtvrtý text, esej *Exkurz: K hlubinně filosofické a hermeneutické dimenzi poezie Vladimíra Holana* považuje autor recenze za text nejzajímavější. V něm Hroch důkladně rozebírá tři básnické knihy Vladimíra Holana: *Zpěv tříkrálový*, *Sen*, *Tereška Planetová*. Centrum interpretační aktivity je zaměřeno především na Terešku Planetovou, na níž může Hroch vcelku přesvědčivě dokumentovat básnické zpracování jungovského pojetí individuace.

K této části si autor recenze dovolí významnou metodologickou poznámku. Činí tak proto, že se sám intenzivně zabývá tvorbou básníků, interpretací básní a jejich recitací. Proto si uvědomuje hluboký rozpor mezi praxí interpretace a čtení básně a praxí filozofického „osvětlení“ básně. Přesné definování a následné vyjádření smyslu pasáže jde proti interpretační polyfonnosti básně samotné. Proto čím více osvětlujeme, tím více destrukujeme praxi skutečné interpretace a čtení básně. Z básně, která je strukturou smyslu a zároveň i návodem k interpretaci sebe sama, která je pohybem odkrývání jedněch a zároveň zakrýváním jiných aspektů, se stává příliš osvětlený a příliš jednostranný výklad, který stírá pel toho, co dělá poezii poezií. Toto vykastrování smyslu je osudem všech filozofů, kteří používají básně jako svého nástroje. To je samozřejmě i osudem Hrochovy interpretace. Ta nás velice přesvědčivě vede básní, ukazuje na její strukturální prvky – pasáže vedené archetypy *animy*, *dítěte*, *mága*, (s. 74 – 78), *stínu* (v podobě *Wotana* – s. 80 – 83). Přesto tento hlubinně hermeneutický výklad je pouze jeden z možných (byť jeden z nejzajímavějších) výkladů.

Právě to by nám mohlo pomoci získat nadhled nad posledními stranami tohoto textu,

v nichž Hroch „vysvětluje“ nutnost odplaty Čechů jako vyrovnání se s tragickou minulostí – hrůzami Protektorátu, přičemž si pomáhá Jungovým textem *Po katastrofě* (s. 81 – 82). Zde by autor recenze doporučil autoru knihy, aby přece jen změnil poměr důrazů. Žijeme už dlouho po skončení druhé světové války, na kraji přelomové éry, v níž je již obstarožní vnímat svět pomocí starých mytologemat – např. věčného boje Germánů proti Slovanům. Právě na základě tohoto mytologématu je *Panichida* Hrochem interpretovaná jako předzvěst narovnaní poměrů, kdy mocí opilý Wotan Germánů je poražen Slovy vycházejícími z původních jediné správných křesťanských ideálů (s. 82). Tento slavjanofilský interpretační klíč nám sice umožňuje pochopit některé jevy konce druhé světové války, ale stejným způsobem, jakým nám „osvětluje“ strukturu, na základě které máme vnímat nejen Holanovu *Panichydu*, ale také bolestnou problematiku nacionalismu, nám zakrývá skutečný problém, jenž stál v pozadí těchto satanských událostí. *Wotan* se takto mohl opít mocí pouze v prostředí (ve struktuře) vyostřeného nacionalismu, který byl výsledkem romantické odpovědi Evropanů (nejen Čechů či Němců) na vznik moderního, multirelačnického světa bez pevných vazeb rurální, feudální společnosti. Měřeno příhodností, byla tato odpověď neuzitečná, měřeno jejími důsledky, byla událostí fatálně tragickou.

Abychom pochopili např. zručnost, s jakou se velká část Čechů chovala po válce k Němcům, nepotřebujeme mystické vyprávění o Wotanovi. Stačí nám prostá poučka, kterou nám pod kůži opět vypálila „Jugoslávská válka“: Násilí plodí zručné násilí a to plodí násilí ještě zručnější, a tak je tomu stále dokola, dokud míra hrůz není tak velká, že to srazí na kolena všechny příslušníky lidského rodu v dané oblasti a oni zůstanou vysíleně ležet jako bezbranné uzlíky lidské nahoty.

Radim Šíp

Mgr. Radim Šíp, PhD.
Katedra sociální pedagogiky MU
Poříčí 623/7
603 00 Brno
Česká republika
e-mail: sip@ped.muni.cz